

מפות מגלות - החזון הפלסטיני כפי שנלמד בבתי הספר של אונר"א

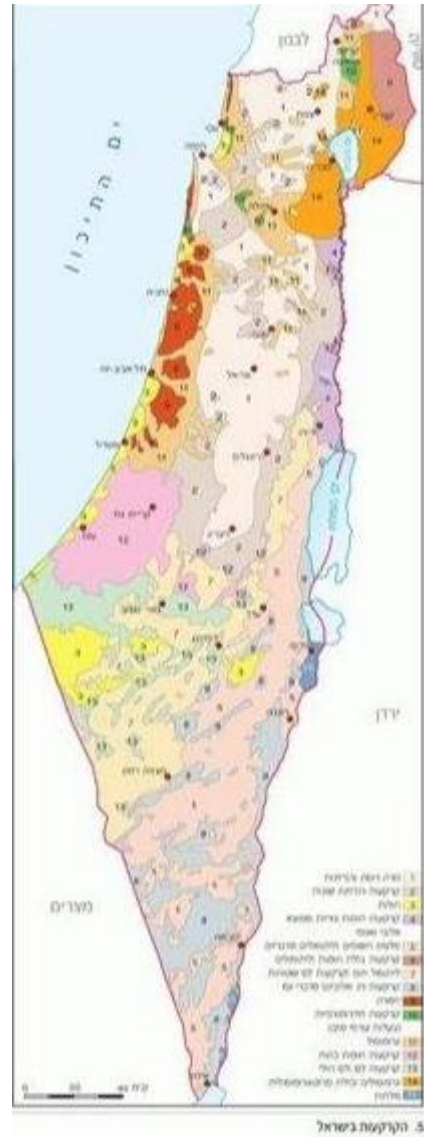
מאת

ד"ר ארנון גרויס, אוגוסט 2023

מחקר זה עוסק בכ-115 מפות הארץ המופיעות במהדורה האחרונה של ספרי הלימוד שיצאו לאור מטעם הרשות הפלסטינית בשנת 2020 (ספרים בודדים יצאו לפני כן ולא שונו מאז) ואשר נמצאים בשימוש בבתי"ס של אונר"א. במסגרת זו נבדקו 125 ספרים מכיתות א' עד י' בתחומי המקצוע הבאים: ערבית, אנגלית, לימודי חברה (כולל גיאוגרפיה והיסטוריה), חינוך אסלאמי, מתמטיקה, מדעים וטכנולוגיה.

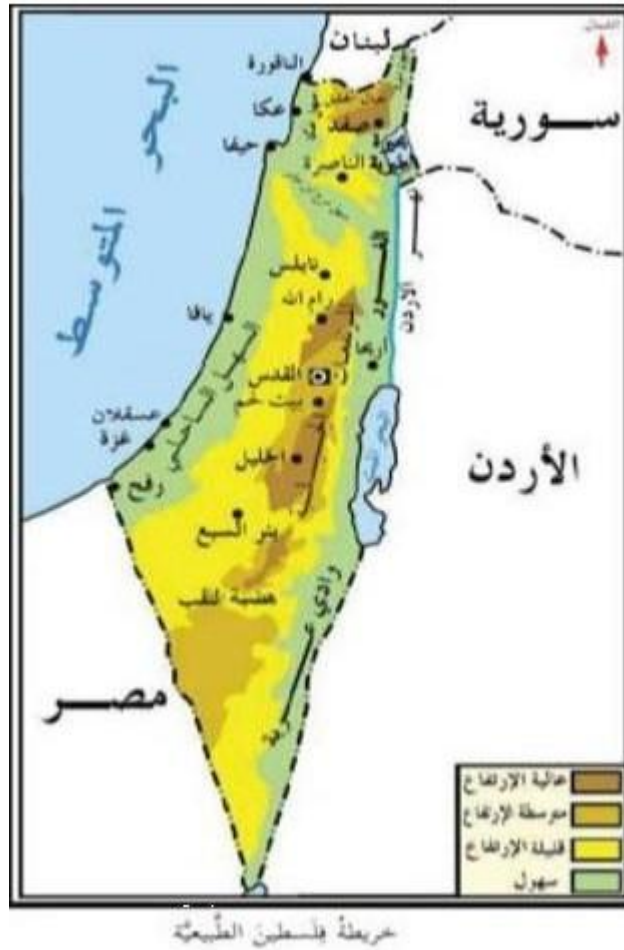
מטרת המחקר הייתה לבדוק איך מוצגת הארץ – ישראל/פלסטין – לאור הסכסוך הקיים בין שתי האומות הטוענות לבעלות עליה. הנחת היסוד במחקר הייתה ששני הצדדים רואים את הארץ הזאת כיחידה אחת שהיא כולה מולדתם והדבר חייב להתבטא גם במפות המופיעות בספרי הלימוד שלהם. כדי לאשש הנחה זו, נבדקו גם שני ספרי גיאוגרפיה ישראלים, שאושרו רשמית ע"י משרד החינוך הישראלי, ויצאו לאור ע"י המרכז לטכנולוגיה חינוכית (מט"ח) אשר נחשב למוציא לאור מרכזי של ספרי לימוד בישראל.

ואכן, נמצאו מפות בספרי הלימוד הישראליים אשר מציגות את הארץ כיחידה אחת ללא גבולות פנימיים תחת השם "ישראל" כאשר מדובר במפות שאינן בעלות אופי מדיני. בדוגמה שלהלן - מפה בכותרת "הקרקעות בישראל" אשר כוללת גם את אזורי יהודה, שומרון ועזה (וגם את רמת הגולן שהוחל עליה החוק הישראלי בשנת 1981):

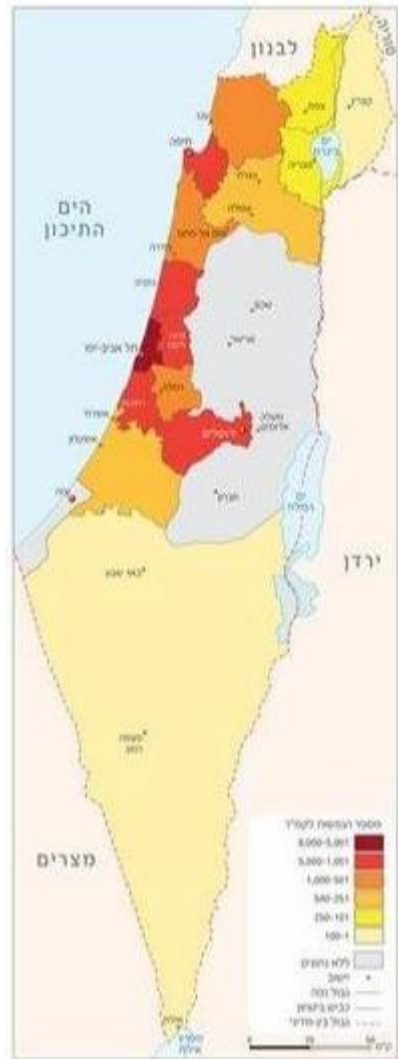
מפה מס' 1 (ישראל – האדם והמרחב, על יסודי (מט"ח, 2007) עמ' 187)

תופעה מקבילה אנו מוצאים גם במפות הפלסטיניות. להלן מפה בכותרת: "מפת פלסטין – פיזית":

מפה מס' 2 (לימודי חברה, כחה ה', חלק א' (2020) עמ' 17)

מפות ישראליות אחרות מבטאות את העובדה ששטחי יהודה ושומרון לא סופחו לישראל (מלבד מזרח ירושלים) וחבל עזה הפך לשטח ללא נוכחות ישראלית כלל החל משנת 2005. מדובר בעיקר במפות הנושאות אופי מינהלי שמוציאות את השטחים האלה מגבולות מדינת ישראל תחת הכיתוב "[אזור] ללא נתונים". להלן מפה בכותרת "צפיפות האוכלוסין בישראל לפי נפות":

מפה 12: צפיפות האוכלוסייה בישראל לפי נפות, 2013

מפה מס' 3 (חוקרים ארץ – גיאוגרפיה לכתה ו' ממלכת וממלכת-דתי (מט"ח, 2015) עמ' 69)

בין המפות הפלסטיניות שבשימוש בבתיה"ס של אונר"א, לעומת זאת, יש רק מעט מפות שמציינות בנפרד את השטחים האלה. בדוגמה שלהלן, המפה איננה מציינת במפורש מה קיים מעבר להם:

מפה מס' 4 (חינוך לאומי ולחיים, כתה ב', חלק א' (2019) עמ' 62)

מפה אחרת מציגה את הנגב כחלק מפלסטין מחוץ לשטחים הנ"ל:

"1. תוואי הקרקע בפלסטין מגוונים – מישורים, הרים, בקעות ומדבריות. שטחו של מדבר הנגב נאמד במחצית שטח פלסטין. אפשר להציג זאת באמצעות השבר..."

تتنوع التضاريس في فلسطين ما بين سهول وجبال وأغوار وصحار،
وتقدر مساحة صحراء النقب بنصف مساحة فلسطين.
يمكن تمثيل ذلك بالكسر

מפה מס' 5 (מתמטיקה, כיתה ג', חלק א' (2020) עמ' 82)

מפה שלישית, בכותרת "פלסטין לאחר מלחמת שנת 1948" מציינת במקרא במפורש מה קיים מעבר לשטחים הנ"ל:

"[כתום] שטחים ערביים

[סגול] שטחים שעליהם השתלטו הציונים לאחר המלחמה"

מפה מס' 6 (גיאוגרפיה והיסטוריה מודרנית וכת-זמננו של פלסטין, כהה י', חלק ב' (2020) עמ' 8)

ובחזרה למפות הישראליות. המציאות המדינית הנוכחית מתוארת בהן כהווייתה, תוך סימון שטחי A, ולפעמים גם B, של הרשות הפלסטינית. יש לציין, עם זאת, שהרש"פ איננה גוף מדיני ריבוני – למרות שהוכרה ע"י האו"ם כמדינה משקיפה שאיננה חברה. עפ"י הסכמי אוסלו, שעל בסיסם הוקמה ושעדיין תקפים, היא גוף מינהלי אוטונומי תחת ריבונות צה"ל שכפוף מצידו להחלטות ממשלת ישראל. להלן שתי מפות ישראליות. הראשונה מציגה את שטחי A (בחום כהה), והשנייה מציינת את שטחי A (בחום כהה) ו-B (בחום בהיר):

מפה מס' 7 (ישראל – האדם והמרחב, על-יסודי (מט"ח, 2007) עמ' 9)

מפה מס' 8 (חוקרים ארץ – גיאוגרפיה לכתה ו' ממלכת וממלכת-דתי (מט"ח, 2015) עמ' 10)

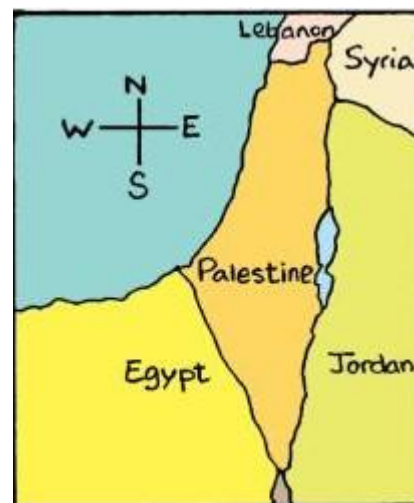
בניגוד מוחלט למפות הישראליות האלה (ואחרות – גם בספרים אחרים שנבדקו ע"י מחבר מחקר זה), אין בכל מצאי המפות הפלסטיניות שבשימוש בבתי"ס של אונר"א היום ולו מפה אחת שבה מצוינת ישראל. גם כאשר מדובר במפות בעלות אופי מדיני מובהק מופיעה כל הארץ תחת השם "פלסטין" בלבד. כך, ישראל, שהיא מדינה ריבונית מוכרת וחברה בארגון האו"ם מאז שנת 1949, נמחקת במפות שבשימוש בבתי"ס של אונר"א, שהיא סוכנות רשמית של האו"ם.

המפה הראשונה בדוגמאות שלהלן, בכותרת "מפת פלסטין והלבנט", מציגה את ארבע מדינות הלבנט בשמות: סוריה, לבנון, ירדן ופלסטין:

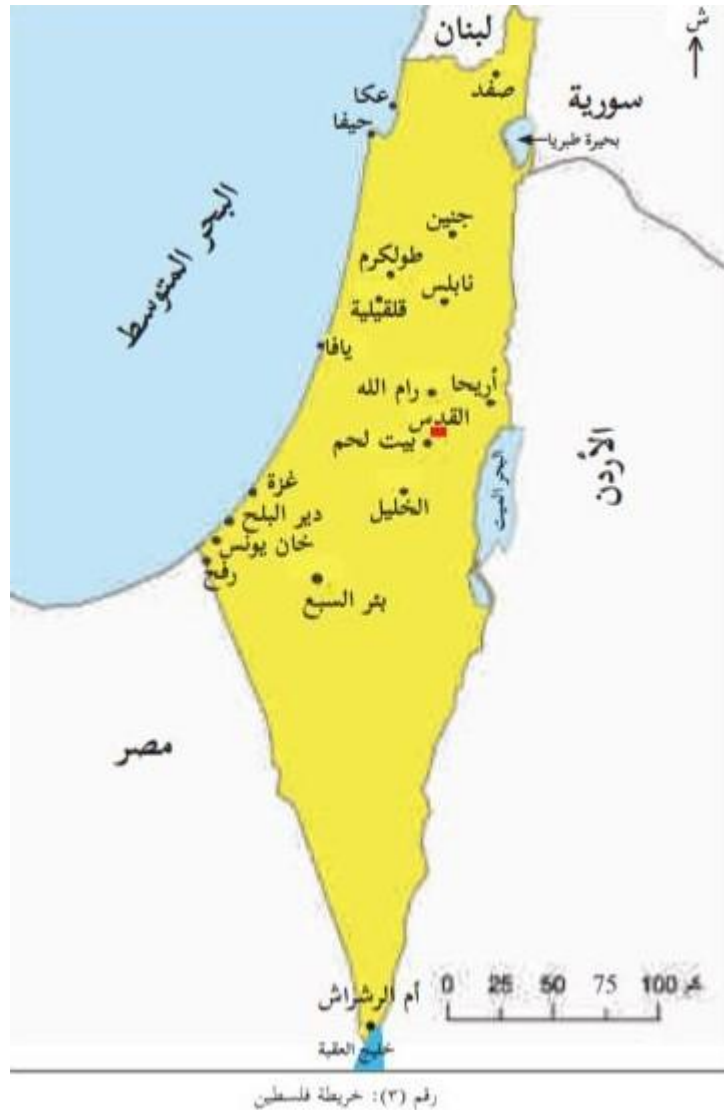
מפה מס' 9 (גיאוגרפיה והיסטוריה מודרנית ובת-זמננו של פלסטין, כתה י', חלק א' (2020) עמ' 8)

הדוגמה השנייה לקוחה מספר לימוד אנגלית. המפה, ללא כותרת, מציגה את מדינות האזור בשמותיהן ללא פרטים נוספים. גם כאן מחליפה פלסטין את ישראל:

מפה מס' 10 (אנגלית עבור פלסטין, כתה ו', חלק א' (2019) עמ' 55)

ועוד מפה בכותרת "מפת פלסטין" תוך ציון שמותיהן של המדינות השכנות:

מפה מס' 11 (לימודי חברה, כהן ו', חלק א' (2020) עמ' 9)

בדוגמה הבאה מובלט האופי הפלסטיני הבלעדי של הארץ כולה. במפה בכותרת "מפת המולדת הערבית" מצוינות מדינות ערב בשמותיהן. ביניהן מופיע השם "פלסטין" לצד הארץ כולה שצבועה בצבע אחד ומעליו מתנוסס הדגל הפלסטיני:

מפה מס' 12 (טיפוח לאומי וחברתי, כתיב ד', חלק א' (2020) עמ' 8)

המפה הזאת מופיעה בספר הלימוד במסגרת שיעור מס' 2 שכותרתו: "פלסטין [היא] ערבית ומוסלמית":

בדוגמה הבאה מודגשת בלעדיות הבעלות הפלסטינית על הארץ במסגרת תרגיל שבו מתבקש התלמיד לצבוע את מפת הארץ בצבעי הדגל הפלסטיני:

"השיעור השני: אני מצייר את ארצי

פעילות מקדימה: צורת ארצי

— אצבע את מפת מולדתי בצבעי הדגל הפלסטיני."

الدَّرْسُ الثَّانِي: أَرْسُمُ بِلَادِي

النَّشَاطُ التَّمْهِيدِيّ: شَكْلُ بِلَادِي

أ- أَلَوْنُ خَرِيْطَةِ وَطَنِي بِالْوَانِ الْعَلَمِ الْفِلَسْطِينِيّ.

מפה מס' 13 (חינוך לאומי ולחיים, כחה ב', חלק א' (2019) עמ' 8)

ועוד דוגמה. הכיתוב לציידה אומר: "יחד נגן על המולדת":

مَعًا نَحْمِي الْوَطْنَ.

מפה מס' 14 (חינוך אסלאמי, כחה ב', חלק א' (2020) עמ' 42)

בלעדיות פלסטין על-גבי מפת הארץ מתבטאת גם במוצר הנמכר לתיירים שעליו מפת הארץ צבועה בצבעי הדגל הפלסטיני ולידה השם "פלסטין" בערבית ואנגלית. להלן דוגמה המובאת בספר לימוד אחר:

صناعات حرفية

מפה מס' 15 (לימודי חברה, כיתה ה', חלק ב' (2020) עמ' 57)

אם שטח מדינת ישראל שמלפני 1967 הוא שטח כבוש, כמצוין במפה מס' 6, אזי יש לשחררו. במפה שלהלן, על רקע מסגד אלאקצא ולצידה ראשו של רעול פנים, תחת הכותרת "פלסטין [היא] לב האומה" ניתן לכך ביטוי מרומז:

فلسطين قلب الأمة

(فريق التأليف)

מפה מס' 16 (השפה הערבית, כיתה ז', חלק א' (2020) עמ' 13)

בהקשר זה, ערים בישראל שמלפני 1967, ושבהן גרים, או גרו, ערבים, נחשבות לערים פלסטיניות – גם אם רוב תושביהן היום הם יהודים:

"6. אציין על-גבי מפה אילמת של פלסטין את הערים הפלסטיניות הבאות:

עכו, חיפה, עזה, יריחו, ירושלים, שכם, צפת, באר שבע, חברון, רפיח. " יצוין כי השמות המודגשים הם שמות ערים בישראל שמלפני 1967 (כולל ירושלים המערבית) ורוב תושביהן יהודים.

מפה מס' 17 (לימודי חברה, כיתה ה', חלק ב' (2020) עמ' 39)

ובדוגמה הבאה בכותרת "ערים פלסטיניות":

"פעילות 3: נתבונן במפה שלהלן ואז נבצע את מה שלהלן:

ניתן דוגמאות לערים פלסטיניות:

-על החוף

-בהרים בפנים הארץ

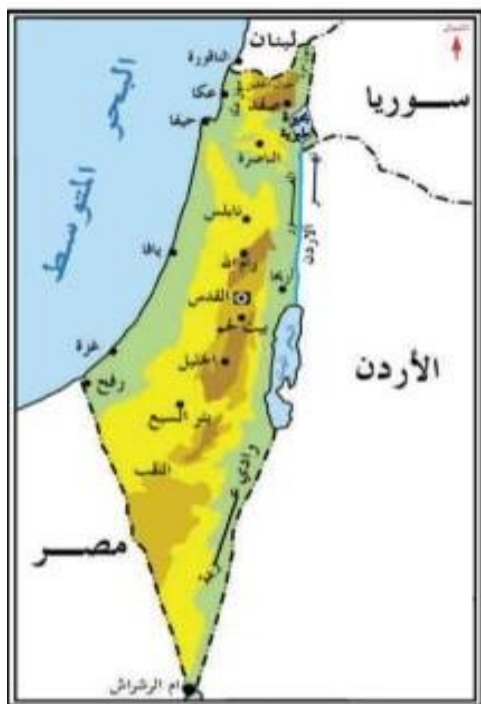
-ערים הנמצאות באזור בקעת הירדן

-ערים הנמצאות באזור המדברי"

על המפה בכותרת "מפת פלסטין" מופיעות הערים: עכו, צפת, חיפה, טבריה, נצרת, יפו, באר שבע – כולן בישראל שמלפני 1967, וכן שכם, רמאללה, ירושלים (שחלקה המערבי היה בשטח ישראל לפני 1967), בית לחם, חברון, עזה, רפיח.

מְדֵן פְּלִסְטִינִיָּה:

נְשִׂאָה (3): נְלַחֲצוּ אֶת-הַחַיְטָה הַלְּיָמָה, וְתִּמְנָעוּ מִבָּא יָבִי:

חַיְטָה פְּלִסְטִינִיָּה

- נְעִלֵי אִמְלֵה עַל־מְדֵן פְּלִסְטִינִיָּה:
- סַחֲלִיָּה.
- דַּחֲלִיָּה חִבְלִיָּה.
- מְדֵן וּאִעָה בְּמִנְטֶה הַגְּזֹר.
- מְדֵן וּאִעָה בְּמִנְטֶה הַסַּחְרָאוּיָה.

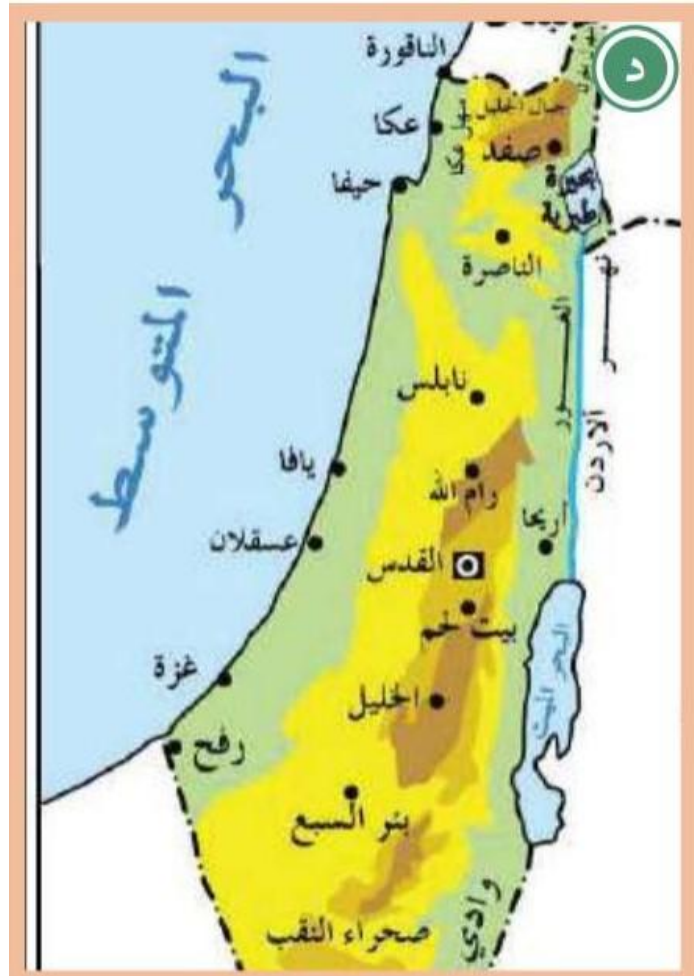
מפה מס' 18 (לימודי חברה, כתיב ה', חלק ב' (2020) עמ' 36)

נוסף על ההתעלמות מקיומה של מדינת ישראל כמדינה ריבונית, תוך הצגת שטחה כולו כשטח כבוש – ומכאן משתמע שיש לשחררו, קיימת התעלמות רבתי במפות שבשימוש אונר"א מהיהודים בארץ אשר מונים היום כשבעה מיליון נפש. הדבר מתבטא בהעדר מוחלט מהמפה של ערים שנוסדו ע"י יהודים בתקופה המודרנית, ובראשן תל אביב. המסר ברור: היהודים הם זרים בפלסטין ואין להם מקום בה. להלן דוגמה אחת מני רבות: הערים המופיעות על המפה – צפת, טבריה, נצרת, עכו, חיפה, ביסאן (בית שאן של היום), אום אלפחם (הוכרזה כעיר תחת שלטון ישראל), ג'נין, טובאס, טולכרם, שכם, קלקיליה, יפו, לוד, רמלה, רמאללה, יריחו, ירושלים, בית לחם, חברון, עזה, באר שבע. הערים החסרות: תל אביב, חולון, בת ים, רמת גן, בני ברק, פתח תקווה, הרצליה, נתניה, חדרה, עפולה, נצרת עילית (נוף הגליל), קריית שמונה, קריית גת, בית שמש, דימונה, אופקים, שדרות, נתיבות, כרמיאל, הקריות ליד חיפה, ועוד רבות אחרות.

מפה מס' 19 (חינוך לאומי ולחיים, כתר ב', חלק ב' (2019) עמ' 58)

ועוד דוגמה: הערים ששמותיהן מצוינים על-גבי המפה – עכו, צפת, חיפה, נצרת, שכם, רמאללה, יפו, עסקלאן (אשקלון של היום), יריחו, ירושלים, בית לחם, חברון, באר שבע, עזה, רפיח.

מפה מס' 20 (לימודי חבריה, כתה ה', חלק א' (2020) עמ' 55)

וראו גם את המפות מס' 6, 11, 18 לעיל, ויש עוד רבות.

שני יוצאים מן הכלל הן ערים שהוקמו ע"י יהודים, אשר מופיעות במפה תחת השם הערבי של המקום השומם בו הוקמו אח"כ: אילת (אום אלרשראש) – כמה וכמה פעמים (ראו מפות מס' 11, 18 לעיל) וחדרה (אלח'ודירה) – פעם אחת (מתמטיקה, כתה ד', חלק א' (2020) עמ' 86).

המפות הישראליות, לעומת זאת, מציינות בדרך כלל ערים מרכזיות כגון שכם, חברון ועזה בשטחי יהודה, שומרון ורצועת עזה (ראו מפות מס' 1, 3, 7, 8 לעיל).

העלמת הנוכחות היהודית בארץ בספרי הלימוד שבשימוש אונר"א באה לביטוי גם בהקשר ההיסטורי. להלן טקסט בעניין זה הצמוד למפת הארץ וסביבתה אשר מובאת בספר לימוד אנגלית. מדובר בהקדמה תחת הכותרת "אודות פלסטין" ושבה אין כלל אזכור של עברה היהודי:

"ארץ יפה זו שוכנת על פרשת הדרכים בין אסיה ואפריקה ולכן הייתה תמיד מקום מפגש חשוב לתרבויות שונות. שרידים ארכיאולוגיים הינם בעיקר מהתקופות הכנענית, הרומית, הביזנטית והמוסלמית והם מצויים בכל הארץ – לעיתים קרובות בעריה העתיקות."

About Palestine

1 Introduction

This beautiful land lies at the crossroads of Asia and Africa and it has therefore always been an important meeting point for different cultures. Archaeological remains are mostly from Canaanite, Roman, Byzantine and Islamic times and they are found across the country – often in its ancient cities.

מפה מס' 21 (אנגלית עבור פלסטיין, כתה י', חלק ב' (2017) עמ' 4)

לסיכום, השוואה פשוטה של המפות המופיעות בספרי הלימוד שבשימוש אונר"א לאלה הישראליות מעלה מסקנה אחת: המפות הישראליות משקפות את המציאות הקיימת, בעוד שהמפות הפלסטיניות שבשימוש בבתי"ס של אונר"א מבטאות את החזון הפלסטיני. בחזון זה ישראל איננה קיימת, כל הארץ היא בריבונות פלסטינית, שבעת מיליוני היהודים החיים בישראל "מועלמים" – על עריהם וההיסטוריה העתיקה שלהם, והדרך להגשמת חזון זה היא דרך של מאבק. דבר אחרון זה נאמר במפורש בטקסטים שנבדקו במחקרים קודמים ונרמז גם כאן (מפה מס' 16 לעיל).

אין שום דרך להצדיק את השימוש במפות כאלה ע"י סוכנות של האו"ם המחויבת לעקרונות כיבוד ריבונותה של כל מדינה חברה בארגון האו"ם – כולל מדינת ישראל, לניטרליות מוחלטת בין הצדדים לסכסוך, ולפתרון הסכסוך בדרכי שלום עפ"י החלטות האו"ם. השימוש במפות אלה ע"י אונר"א מבטא זלזול תהומי בעקרונות אלה ועל המדינות התורמות לפעול בנחרצות כדי לשנות את תמונת המצב העגומה הזאת.